

NÁRODNÁ RADA OBČANOV
SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM V SR

Viacnásobná diskriminácia osôb so zdravotným postihnutím

Vnímanie viacnásobnej diskriminácie
osobami so zdravotným postihnutím

spolufinancovanie projektu
podporil
BATORY FOUNDATION

„Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR
v rámci Akčného plánu predchádzania všetkým
formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie,
antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.
Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná
Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR “

Diskriminácie z pohľadu nepočujúceho pedagóga

Mgr. Jozef Rigo

Nepočujúci umelec a špeciálny pedagóg, Bratislava

„Vždy ma prekvapí výraz ‘hluchonemá’. Nemá preda znamená, že nevyužíva reč. Ľudia si teda myslia, že neovládajú reč. A to je absurdné. Hovorím preda rukami aj ústami. Ak niekto používa posunkový jazyk, tak nie je nemý. Môžem hovoriť, kričať, smiať sa, plakať, z hrdla mi vychádzajú zvuky, ibaže mám čudný hlas. Ale jazyk mi neodrezali.“

(Emmanuelle Laboritová: Tichý výkrik, Mladé letá, 1996)

V mojom živote sa občas vyskytujú problémy, či úskalnia, ktoré sa týkajú len a len komunikácie. Väčšinová spoločnosť by nás mala prijímať takých, akí sme, a nie sa pokúšať vytvárať z nás napodobeniny väčšinovej spoločnosti! A chceme, aby nás títo ľudia brali ako rovnocenných partnerov. Problémov je mnoho, a preto som si vybral tie najdôležitejšie a najaktuálnejšie:

- u nás je veľký problém s **plnohodnotným prísunom informácií**, napríklad cez zavedenie skrytých titulkov v televízii. Oproti českým nepočujúcim, ktorí sú na tom oveľa lepšie a majú až 75 % otitulovaných programov cez teletext (ČT1, ČT2, Prima, Nova - č. 888) a my máme len mizerných 20 - 25% (niekedy to nespĺňajú) vo verejnoprávnej televízii STV1 a STV2. O súkromných stanicach ani nehovoriac, zatiaľ TV JOJ nám ide v ústrety (vysielajú skryté titulky k relácii Súdna sieň a tlmočenie krimi správ a hlavných správ dňa). Hovorím stále ironicky, že nepočujúci divák detektívom! Televízia by mohla byť pre nepočujúcich nielen zdrojom zábavy, ale aj dôležitým prostriedkom **získavania informácií prostredníctvom obrazu**. Sluchovo postihnutí z jazykových dôvodov zväčša nečítajú knihy. Spojením obrazu a textov v televízii by sa nepočujúci ľahšie naučili aj nové slová. Tým by skryté titulky plnili aj **rehabilitačnú funkciu!** Napr. v USA bežia skryté titulky v televízii až 450 hodín týždenne. Vo vyspelých štátoch EÚ je to okolo 20 až 60 hodín vysielacieho času týždenne. Pre nepočujúceho človeka na Slovensku je to dosiaľ nesplneným snom.
- najviac ma trápí, že široká verejnosť **nie je dostatočne informovaná** o problematike sluchovo postihnutých. Napríklad nepočujúcim veľmi prekáža, keď sa používa zastaraný výraz **hluchonemý** namiesto **nepočujúci** alebo **sluchovo postihnutý**. Horšie, ak je uvedený v médiach alebo novinách, ktoré číta a sleduje celá republika. V médiach, alebo v tlači sa občas vyskytujú také výrazy, ktoré nezodpovedajú skutočnosti ako napr. „postihnutý herec“ či „handicapovaný herec“ alebo „nemá modelka“ (= handicap sa vyskytuje len v určitej situácii) a to ma najviac irituje. Na Slovensku i v Česku bol prijatý samostatný zákon o posunkovom jazyku (prestal sa používať výraz „reč“, pretože z hľadiska lingvistiky posunkový jazyk spĺňajú všetky kritériá). Nepočujúca prezidentka ANEPS, Mária Benková sa o ňom pred médiami vyjadrila „*Tento zákon nám dáva právo používať posunkový jazyk, máme právo na informácie a vzdelávanie v posunkovom jazyku a na dostatok tlmočníkov. Avšak zákon nič nenariaďuje a ani nikoho netrestá, takže ho máme len na papieri.*“
- stáva sa mi často, že moje postihnutie u počujúcich ľudí vyvoláva **opatrovateľské inštinkty**. Snažia sa pomáhať spôsobmi, ktoré sluchovo postihnutým a všetkým zdravotne postihnutým skôr škodia, ako pomáhajú. Naopak, pomoc, ktorú by som skutočne potreboval, a o ktorú

žiadam, neposkytujú. Väčšinová spoločnosť sa domnieva, že vedia lepšie ako ja sám, čo potrebujem.

- najväčší problém je **komunikačná bariéra**. Mnohí ľudia sa boja s nami komunikovať a myslia si, že musia ovládať len posunkový jazyk, a preto sa nám vyhýbajú, dokonca sa vyskytujú nevedomené diskriminačné prvky a predsudky (neprijatie do zamestnania kvôli komunikácii i hluchote, často nás prirovnávajú k mentálne postihnutým osobám). Trápi ma, že majoritná spoločnosť nás „*hádza do jedného vreca*“, napríklad jedna nepočujúca žena mala veľké problémy v práci kvôli alkoholu, odvtedy už šéf tej firmy neprijíma ďalších nepočujúcich a to pre takúto negatívnu skúsenosť. Ďalším problémom je existencia takých nepočujúcich, ktorí sa nevedia vyjadriť gramaticky správne a ich hlas nie je zrozumiteľný kvôli ťažkej hluchote a teda ľudia majú potom predsudky aj k ďalším nepočujúcim ako som ja, ktorí majú ťažkú hluchotu a dokážu sa napriek handicapu vyjadriť gramaticky správne a navyše dokážu pekne komunikovať s počujúcimi hovorenou rečou. Vždy hovorím, že „*každé ucho počuje inak alebo vôbec*“. Sluchovo postihnuté deti majú rôzne skúsenosti, rodinné zázemie, prostredie, intelekt, zážitky, preto aj spôsob a výsledok výchovy a vzdelávania bude u nich rôzny - jednoducho podľa **individualít každého sluchovo postihnutého dieťaťa**.
- nepočujúci človek nie je chorý, hluchota je jeho jediným „*nedostatkom*“. Aj bez kochleárnej implantácie (kompenzačná pomôcka - operačný zákrok, pri ktorom je tento implantát vsunutý jemnými elektródami cez vyrezaný otvor lebky až k slimáku vnútorného ucha) môže nepočujúci človek viesť kvalitný život - používať **posunkový jazyk a byť členom** kultúrnej a jazykovej menšiny nepočujúcich.
- lekári a pracovníci zdravotníckeho zariadenia často **neposkytujú dostatočné informácie** rodičom o rôznych možnostiach pre vývoj a vzdelávanie ich nepočujúceho dieťaťa a ani o kultúrnej a jazykovej menšine nepočujúcich...
- dieťa čakajúce na kochleárny implantát (ďalej len KI) sa ocitne v **komunikačnom a následne jazykovom, informačnom, sociálnom i citovom vákuu**. U veľmi malých detí stratia najdôležitejšie roky v živote a ani jeho rodičom ich **už nikto nevráti**. Pohľady dospelých nepočujúcich na KI sú skeptické!
- treba poskytovať rodičom komplexné a objektívne informácie o možnostiach výchovy a vzdelávania nepočujúcich. **Kochleárny implantát nie je jediná možná cesta!**
- **búrať zakorenené mýty a predsudky** súvisiace s jazykom a kultúrou nepočujúcich
- poznám niektorých „*oralistov*“ (predstavitelia orálnej metódy vo vzdelávaní sluchovo postihnutých - učitelia, vychovávateľia na niektorých ZŠ pre SP, logopédi, lekári) ktorí aj napriek modernej dobe naďalej **podceňujú a neuznávajú** primárny jazyk nepočujúcich - posunkový jazyk
- neustále sa snažím ľuďom dokázať, že jazyk nepočujúcich - ich materský jazyk - **posunkový jazyk** - nie je primitívny jazyk. Má rovnaké funkcie a je rovnako hodnotný a výpovedný ako hovorený jazyk. Dokonca je u nás od roku 1995 uzákonený posunkový jazyk ako primárny jazyk nepočujúcich
- veľakrát som musel laikom vysvetľovať, že posunkový jazyk nie je univerzálny jazyk, každá

krajina má svoj národný posunkový jazyk, tak ako je to v nemčine, taliančine, angličtine či francúzštine... proste „*koľko je štátov, tolko je posunkových jazykov!*“

- **doteraz som stále bezradný**, že v médiách aj laici stále používajú výraz „znakový jazyk“ namiesto posunkový jazyk! Je to čechizmus! V Čechách sa používa výraz znakový jazyk a na Slovensku posunkový jazyk.
- čo sa týka posunkového jazyka, aby situácia nebola tak jednoduchá, tak aj v dvoch rovnako hovoriacich krajinách bývajú rôzne posunkové jazyky, napríklad v Amerike, v Anglicku aj v Austrálii sa hovorí anglicky, avšak každá z týchto krajín má svoj posunkový jazyk. Netrápte sa, veď posunky v jednej alebo onej krajine sa môžu veľmi líšiť na rôznych lokalitách, **tak ako je u vás ľudovo povedané „nárečie“**. Tak napríklad je zopár odlišných posunkov v Bratislave, iné sú v Kremnici a iné v Prešove, alebo v Lučenci. A pritom si všetci rozumieme a dokážeme sa dohovoriť, za tým drieme určitá súdržnosť a pospolitosť, ktorá nás zbližuje vďaka podobným, či rovnakým problémom, skúsenostiam s väčšinovou spoločnosťou, sklamaniam či frustráciám v komunikácii a pod.
- **odzneranie je pre mňa náročná duševná činnosť** a preto nie každý nepočujúci, resp. sluchovo postihnutý to dokonale ovláda, dokonca, tu záleží aj od talentu. Inak väčšie percento slovenských nepočujúcich lepšie odzera ako v niektorých štátoch EÚ i vo svete a predsa sme často diskriminovaní, čo sa týka napríklad uchádzania sa o pracovné miesto vo firmách či podnikoch. Riaditelia, alebo personalisti často odpovedajú vetou: „žiaľ, miesto je už obsadené“ alebo „ozveme sa Vám...“. To je dosť smutný fakt.
- snažím sa, aby verejnosť mala pochopenie o dôležitosti a náročnosti práce tlmočníkov posunkového jazyka ani približnú predstavu a ich práca je spoločensky aj finančne dosť **podcenená** (vďaka súčasnému systému našej vlády). Tým pádom mám problém so zháňaním tlmočníkov a takých je u nás, čím ďalej, tým menej. Oproti nám sa v Čechách situácia zlepšuje.
- z **psychologického hľadiska** však nie je vhodné nepočujúcemu príliš dôrazne pripomínať aká je to škoda, že nepočuje hudbu a o čo vlastne prišiel. Hudba je jedna z príjemných stánok zvukového sveta, ktorú by nepočujúci chceli tiež zažiť a na ktorú sú zvedaví, lebo vidia ako emotívne pôsobí na počujúcich ľudí. Aj nepočujúci človek môže mať túžbu vyjadriť svoju vnútornú „melódiu“, môže telom tancovať a rukami spievať. Pesničky sa dajú buď prekladať do posunkového jazyka alebo vytvárať originálne texty priamo v posunkovom jazyku. A je známe, že nepočujúci vnímajú vibrácie telom.
- vždy sa snažím ukázať, že nepočujúci majú príležitosť byť rovnako dobrí ako počujúci vrstovníci. Inak sú často považovaní za jazykovú a kultúrnu menšinu. Môžem prežiť kvalitný život aj bez „vyliečenia sa“ zo svojej hluchoty.
- **zaujímavé je**, že napríklad v Anglicku ľudia s KI sa majú podľa zákona naučiť posunkový jazyk. Preto by sme boli radi, kedy sa také nariadenie podarilo presadiť aj u nás, pretože neuroprotéza nemôže nahradiť normálny sluch. A teda človek s KI, keď ovláda posunkový jazyk môže si sám vybrať, či chce komunikovať s nepočujúcimi alebo nie. Operácia neurobí z neho počujúceho človeka, skôr nedoslýchavého...(hrozba bezjazyčnosti).
- počas môjho života som veľakrát v majoritnej spoločnosti počul také výroky, ktoré mi doslova vadia: „*buď rád, že nepočuješ!*“, „*ty sa máš, že nepočuješ!*“, „*keby si musel počúvať všetko*

okolo seba, to by si sa zbláznil!“ - v tomto prípade aj ja mám právo vedieť aj o blbostiach a iných bezvýznamných problémoch, nech potom mám prehľad o problémoch súčasnej spoločnosti. Neľutujte nepočujúceho človeka! Na život bez zvukov sa dá zvyknúť. Miesto lútosti radšej nepočujúcemu človeku pomôžte tým, že mu budete sústavne vysvetľovať to, čo nemôže počuť. Pokiaľ je v niektorej situácii bezmocný, nedávajte najavo ako vás jeho/jej prosba o pomoc obťažuje. Ani nepočujúci človek nie je rád, že vás musí požiadať o pomoc, tak ako ja.

- v mestách by **informačné centrá** mali mať v databáze počítačov **adresy špeciálnych škôl a klubov pre nepočujúcich**
- v halách autobusových, vlakových jako aj letiskových **titulkovalť miestne informácie** o príchodoch, odchodoch, a meškaní týchto dopravných prostriedkov
- v halách, kde informácie podávajú prostredníctvom obrazovky, používať aj **posunkový jazyk**
- **titulkovalť filmy v kinách a hlavne v televízii** (je to pranie najmä Talianov, ktorí trpia nedostatkom titulovaných filmov) - jeden z **najdôležitejších faktorov** v rozvoji osobnosti sluchovo postihnutého jedinca
- **svetelná signalizácia** zvonenia kostolov
- **integrované tiesňové volanie na úlové tel. číslo 112** zabezpečiť pre nepočujúcich možnosť poslať SMS správu

Toto boli len niektoré z argumentov a problémov v kultúrnej komunite nepočujúcich. Pre ich úspešné začlenenie sa a fungovanie v majoritnej spoločnosti, by sa mali predovšetkým počujúci ľudia snažiť spoznať ich kultúru a pomôcť im pri ich ďalšom rozvoji (A. Oroszová, Bratislava 2004).

Prijatie jazyka nepočujúcich za rovnocenný s ostatnými má priaznivé dôsledky: uznanie od počujúcich osôb, väčší pocit sebavedomia a sebaúcty u nepočujúcich detí. Nepočujúce deti budú lepšie prijímať jazyk a kultúru väčšiny (počujúcich) a tvorivo využívať kultúru v prospech celého ľudstva.